

سوالات خط به خط درس سوم فلسفه دوازدهم

۱- پرسش از «چیستی» و «چرایی» چه جایگاهی در دوران زندگی انسان دارد؟

پاسخ: پرسش از چیستی و چرایی (علیت) از همان کودکی در انسان وجود دارد و نشانه روحیه پرسشگری است. چراها در بزرگسالی به بیشتر و عمیق تر می شود.

۲- اصل علیت چه جایگاهی در میان مسائل فلسفی دارد؟ درباره آن توضیح دهید.

پاسخ: یکی از کهن ترین مسائل فلسفی و نخستین مسئله ای که فکر بشر را به خود متوجه ساخته و به تفکر واداشته است، چگونگی رابطه علت و معلول است. انسان از همان ابتدای ظهورش بر زمین، به دنبال علت یابی بوده است و برای یافتن علل پدیده ها تلاش کرده است.

۳- منظور از «علت»، «معلول» و «رابطه علیت» چیست؟

پاسخ: علت: چیزی که وجود معلول متوقف بر آن است و تا آن نباشد، معلول هم پدید نمی آید. معلول: چیزی که وجودش را از چیز دیگر می گیرد. رابطه علیت: رابطه وجودبخشی میان علت و معلول را می گویند.

۴- رابطه علیت چگونه رابطه ای است؟ چه تفاوتی با سایر روابط دارد؟

دی ۱۴۰۰

پاسخ: رابطه علیت رابطه ای وجودی است که در آن یک طرف (علت) به طرف دیگر (معلول) وجود می دهد. یعنی علیت، مانند رابطه دوستی نیست که ابتدا وجود دو فرد فرض شود سپس دوستی برقرار شود. (مانند هیچ رابطه دیگری نیست روابط دیگر بعد از وجود طرفین هستند)

۵- دکارت، اصل علیت را چگونه اصلی می داند؟ درباره دیدگاه او توضیح دهید.

پاسخ: معتقد بود اصل علیت بدون دخالت تجربه به دست می آید و جزء اصول اولیه ای است که انسان از آن درک فطری دارد. یعنی هر انسان، با درکی از رابطه علیت متولد شده و درک آن نیاز به تجربه و آموزش ندارد. ولی یافتن مصداق های علت و معلول نیازمند تجربه و آموزش است.

۶- تجربه گرایان رابطه علیت را چگونه تبیین می کنند؟ با مثال توضیح دهید.

پاسخ: هر چیزی را بر اساس حس و تجربه تحلیل می کنند. معتقدند انسان از طریق حس به توالی پدیده ها پی می برد و رابطه علیت را بنا می نهد. مثال: می گویند چون همیشه زمین با آمدن خورشید روشن می شود و با رفتنش تاریک، انسان اسم این توالی را، علیت نامیده است.

۷- در میان فیلسوفان تجربه گرا، نظر دیوید هیوم درباره رابطه علیت را بیان نمایید. (نهایی: دی ۹۸، فرداد ۹۹، دی ۹۹، فرداد ۱۴۰۰)

پاسخ: او در میان فیلسوفان تجربه گرا، نظر خاصی دارد. می گوید درست است که تنها راه شناخت واقعیات، حس و تجربه است اما اصل علیت و رابطه ضروری میان علت و معلول را حسی نمی داند و معتقد است باید دنبال راه تجربی دیگری بود. می گوید: چشم تنها اجسام و رنگها و شکلها را می بیند و اینکه خورشید علت روشنایی است را درک نمی کند. بر اثر تکرار مشاهده در ذهن چنین «تداعی» می شود که خورشید «علت» است و این تداعی فقط یک امر روانی است (عادت است و ما پنداشته ایم علت است)

۸- از نظر فلاسفه مسلمان اصل علیت چگونه اصلی است؟ چرا؟

پاسخ: اصل علیت را قاعده ای عقلی می دانند که از تجربه بدست نمی آید. زیرا دانشمندان علوم طبیعی به دلیل پذیرش اصل علیت دست به تجربه می زنند و هر تلاش تجربی بر قاعده علیت مبتنی است. به طور مادرزادی نیز با این قاعده آشنا نبوده است.

۹ - چگونه پی بردن عقل به اصل علیت را از دیدگاه فلاسفه مسلمان، بیان نمایید. (چرا پدیده‌ها خود به خود به وجود نمی‌آیند؟)

(نهایی: فراداد ۹۹، شهریور ۹۹، دی ۹۹)

پاسخ: معتقدند همین که ذهن انسان شکل گرفت و متوجه می‌شود وجود یک چیز با عدم آن جمع نمی‌شود، یعنی درمی‌یابد یک چیز نمی‌تواند هم موجود باشد هم موجود نباشد. زیرا یک چیز یا هست یا نیست و نمی‌تواند هم خودش باشد هم غیر خودش؛ این همان اصل امتناع اجتماع نقیضین است که محال بودن آن بدیهی است و انسان براساس آن درمی‌یابد که پدیده‌ها خودبه‌خود به‌وجود نمی‌آیند و اگر چیزی خودش به خودش وجود دهد، یعنی چیزی که نیست، قبلاً موجود بوده (جمع بودن و نبودن = محال).

۱۰ - با توجه به دیدگاه فلاسفه مسلمان، انسان چه هنگامی متوجه می‌شود حوادث خود به خود رخ نمی‌دهند؟

(نهایی: دی ۹۸)

پاسخ: از نظر این فیلسوفان، پس از شکل‌گیری ذهن کودک و درک برخی حقایق است که کودک وقتی صدایی را می‌شنود یا حرکتی را می‌بیند به دنبال منشأ صدا و عامل حرکت است. بعد از این است که متوجه می‌شود حوادث، خود به خود رخ نمی‌دهند و می‌توان علل حوادث را پیدا کرد.

۱۱ - در دیدگاه فلاسفه مسلمان، حس و تجربه چه نقشی در فهم علیت دارد؟

(نهایی: فراداد ۱۴۰۰)

پاسخ: کشف علل امور طبیعی از طریق حس و تجربه است. اما خود اصل علیت از این طریق بدست نمی‌آید.

۱۲ - منظور از «اصل سنخیت علت و معلول» چیست؟ مثال بزنید.

(نهایی: فراداد ۹۹، شهریور ۹۹)

پاسخ: یعنی هر معلولی از هر علتی پدید نمی‌آید بلکه هر معلولی از علت خاصی صادر می‌شود. همه انسان‌ها طبق این اصل رفتار می‌کنند: بسواد شدن، درس خواندن می‌خواهد - برای سلامتی باید ورزش و غذای سالم داشت.

۱۳ - طبق دیدگاه فیلسوفان، اصل سنخیت چگونه اصلی است؟

پاسخ: فیلسوفان (بجز تجربه‌گرایان) این اصل را اصلی عقلی می‌دانند. (برای اینکه بدانیم هر معلولی چه علت خاصی دارد، از طریق تجربه است)

۱۴ - یکی از نتایج پذیرش اصل سنخیت چیست؟

پاسخ: انسان از هر چیز انتظار آثار خودش را دارد لذا می‌کوشد ویژگی هر شیء را شناخته و تفاوت‌های آن با اشیای دیگر پی ببرد تا بهتر بتواند آثار ویژه هر چیز را بشناسد.

۱۵ - اصل سنخیت چه جایگاهی در تبیین نظم جهان و تحقیقات علمی دانشمندان دارد؟

(نهایی: شهریور ۱۴۰۰)

پاسخ: با قبول اصل سنخیت: ← می‌توانیم برای نظم دقیق جهان، پشتوانه عقلی قائل شویم؛
 دانشمندان ← تحقیقات علمی خود را پیگیری می‌کنند؛
 برای یافتن علت یک پدیده، سراغ عواملی می‌روند که تناسب بیشتری با آن پدیده دارد.

۱۶ - اصل وجوب علی و معلولی (اصل ضرورت) را به اختصار توضیح دهید.

پاسخ: یعنی آنچه به معلول ضرورت وجود می‌دهد، علت است. معلول با قطع نظر از علت، امکان ذاتی دارد یعنی ذاتش نسبت به وجود و عدم مساوی است. (دو کفه ترازو) پس علت به معلول خود ضرورت وجود می‌بخشد و معلول را موجود می‌کند. به این ضرورت‌بخشی، اصل وجوب علی و معلولی گفته می‌شود. به عبارت ساده‌تر اگر علت یک چیز موجود شود، موجود شدن آن چیز نیز واجب و ضروری می‌شود و آن چیز موجود می‌شود.

۱۷ - پذیرش «اصل علیت» باعث ایجاد چه دیدگاهی درباره جهان می‌شود؟

پاسخ: زمینه‌ساز نگاه ویژه به جهان است. قبول این اصل منجر به پی بردن به ارتباط و پیوستگی اجزای جهان و یافتن عامل پیدایش هر پدیده می‌شود.

۱۸ - پذیرش «اصل وجوب و ضرورت علی و معلولی» چه تصویری را از جهان نشان می‌دهد؟

(نهایی: دی ۹۸، شهریور ۹۹)

پاسخ: اصل وجوب یا ضرورت، جهان را تابع رابطه‌ای ضروری و حتمی می‌داند (تخلف‌ناپذیری و حتمیت در هستی) مثال: باغبان بر همین اساس بذر کاشته و آبیاری می‌کند - راننده با همین مینا خودرویش را روشن می‌کند.

۱۹ - پذیرش «اصل سنخیت میان علت و معلول» چه تصویری را از جهان نشان می‌دهد؟

(نهایی: دی ۹۸، شهریور ۹۹، دی ۹۹)

پاسخ: نظم خاصی در جهان برقرار می‌کند (نظم و قانونمندی میان پدیده‌ها) - می‌فهماند هر چیز نمی‌تواند منشأ هر چیز شود.